

यद्यप्यवसहस्यनामस्तोत्रे नाम्नां शब्दोर्थतत्त्वयो नरुक्त्यमस्ति तथापि अर्थे क्ये पिशब्दे भेदात्कृत्वा नित्यकृत्वा चैक्येयर्थभेदाच्चाप्योनरुक्त्ये दृष्टव्यं अपूर्वीर्थत्वात् नहि सवीत्यपदोच्चारणजन्यमपूर्वं विवाक्यपदोच्चारणमुत्पद्यते अन्यथा अग्रयेन कष्टं निर्वपामीत्यत्र वेद्वयेन कष्टमिति उच्चारणे पितदपूर्वीत्यप्यपत्तेविधिगत एव शब्दः प्रयोक्तव्य इति मीमांसकमुदाहरणः स्यात् अर्थभेदे पिशब्दे स्यं नपी नरुक्त्यावहं देइवा च्छान्यार्थस्यापि र्पे श्वा गार्हपत्यमुपतिष्ठतेति विधानाद्योगे नाग्निपरत्वप्रदर्शनात् तथा च शब्दे क्येयर्थे क्यं नास्ति तथावयमस्यां व्याख्यायां प्रदर्शयिष्यामः तिष्ठतीति स्थिरः तिष्ठंत्यस्मिन्निति स्थाणुश्च अजिरविदिरित्यादिना स्थाणुरिति च तिष्ठतेः किरच् टिलोपौ नुप्रत्ययश्च विधीयते स्थिरः अचंचलः कूटस्थः नित्यः १ स्थाणुः गृहस्तंभवत्सर्वश्रयः यथोक्तं संसारमंडपस्यास्य मूलस्तंभाय शोभव इति २ प्रभः ईश्वरो नर्यामीत्यर्थः प्रकृष्टं भवनं सत्तायस्ये ति वापरमार्थस्य इत्यर्थः प्रकर्षेण भावयति विश्वं चरयति जानाति वा विश्वकर्ता सर्वज्ञो वेत्यर्थः विप्रसंभ्यो दुसंज्ञाया मिति प्रपूर्वाद्भवते दुः पाचकपाठकादिव द्रुणशब्देयं न तु संज्ञाशब्दः एवमुत्तरत्रापि ज्ञेयं ३ भीमः संहर्ता विभेद्यस्मा जगदिति श्रुसत्तेः भीमादयो पादाने इति सूत्रात् सिद्धिः ४ प्रवरश्चेष्टः प्रकर्षेण भोगमोक्षकामैर्वरणीयः ५ अतएव वरदः इष्टप्रदः आतो नुपसर्गे क इति स्फूर्पूर्वाद्दशतेः कः ६ वरः वृणोति आच्छादयति सर्वमिति वरः पचाद्यच् ७ सर्वात्मा सृतमनेनेति सर्वः सचात्मत्वेति सर्वात्मा व्यापकः प्रत्यग्रूपः प्राणभृन्मात्रस्यांतरात्मेत्यर्थः सर्वनिघृष्येत्यादिना सर्वैर्बन्धतत्वं निपास्यते आग्नेतिसर्वभोग्यं स्वार्थत्वेन लभते आदत्ते स्वीकरोति अन्तिभ्रंक्ते अतति सततमेकरूपेण वर्तत इति च आत्मा तथा च स्मृतिः यच्चाग्नेतियदादत्तेयच्चात्ति विषयानयं यच्चास्य संततो भावस्तस्मादात्मेति गीयते इति ८ सर्वविख्यातः सर्वत्र देवो काले च सर्वेषां प्राणिनां वा विख्यातः प्रत्यक्षेण प्रसिद्धः ९ सर्वः व्यापकः सर्वसमागोषितो सर्वइति भगवद्भचनात् १० सर्वं करोतीति सर्वकरः विश्वस्यकर्ता एतेन नामद्वये मउपादानत्वं निमित्तत्वं चोक्तं ११ अतएव भवत्यस्मा दनन्यापेक्षा द्विधमिति भवत्यस्मिन्प्रलय इति भावः सर्वस्यो सति प्रलयस्थानं क्रद्दोरवित्यप् भवति अस्तीति सत्तार्थाद्भवते पचाद्यच् सत्तामात्रस्वरूप इत्यर्थः १२ ॥३१॥ जटी जलसंघातेऽस्मात्पचाद्य चिकेशानां संघातो जटा तद्वान् १३ चर्मचर्म व्याघ्रस्य गजस्य वा कृत्तिस्तद्वान् १४ शिखंडी मयूरशिखावत् जटासंनिवेशोपरि कृतो जटाग्रगुच्छः शिखंडस्तद्वान् १५ सर्वजगदंगं अवयवभूतं यस्य स सर्वांगः विराडित्यर्थः १६ सर्वभावनो विश्वकर्ता १७ हरः हरति सर्वं संहर्तीति हरः हरतेः पचाद्यच् १८ हरिणाक्षः मृगनेत्रः १९ सर्वाणिभूतानि हरतीति सर्वभूतहरः हरतेरनुद्यमने नित्यच् २० ॥ प्रभः प्रकर्षेण भवते प्राप्नोति विश्वं भोग्यत्वेनेति सर्वभोक्ता पूर्ववत् दुः २१ ॥३२॥

स्थिरः स्थाणुः प्रभर्भीमः प्रवरो वरदो वरः ॥ सर्वात्मा सर्वविख्यातः सर्वः सर्वकरो भवः १२ ॥३१॥
जटी चर्म शिखंडी च सर्वांगः सर्वभावनः ॥ हरश्च हरिणाक्षश्च सर्वभूतहरः प्रभः ९ ॥३२॥

यति सर्वमिति वरः पचाद्यच् ७ सर्वात्मा सृतमनेनेति सर्वः सचात्मत्वेति सर्वात्मा व्यापकः प्रत्यग्रूपः प्राणभृन्मात्रस्यांतरात्मेत्यर्थः सर्वनिघृष्येत्यादिना सर्वैर्बन्धतत्वं निपास्यते आग्नेतिसर्वभोग्यं स्वार्थत्वेन लभते आदत्ते स्वीकरोति अन्तिभ्रंक्ते अतति सततमेकरूपेण वर्तत इति च आत्मा तथा च स्मृतिः यच्चाग्नेतियदादत्तेयच्चात्ति विषयानयं यच्चास्य संततो भावस्तस्मादात्मेति गीयते इति ८ सर्वविख्यातः सर्वत्र देवो काले च सर्वेषां प्राणिनां वा विख्यातः प्रत्यक्षेण प्रसिद्धः ९ सर्वः व्यापकः सर्वसमागोषितो सर्वइति भगवद्भचनात् १० सर्वं करोतीति सर्वकरः विश्वस्यकर्ता एतेन नामद्वये मउपादानत्वं निमित्तत्वं चोक्तं ११ अतएव भवत्यस्मा दनन्यापेक्षा द्विधमिति भवत्यस्मिन्प्रलय इति भावः सर्वस्यो सति प्रलयस्थानं क्रद्दोरवित्यप् भवति अस्तीति सत्तार्थाद्भवते पचाद्यच् सत्तामात्रस्वरूप इत्यर्थः १२ ॥३१॥ जटी जलसंघातेऽस्मात्पचाद्य चिकेशानां संघातो जटा तद्वान् १३ चर्मचर्म व्याघ्रस्य गजस्य वा कृत्तिस्तद्वान् १४ शिखंडी मयूरशिखावत् जटासंनिवेशोपरि कृतो जटाग्रगुच्छः शिखंडस्तद्वान् १५ सर्वजगदंगं अवयवभूतं यस्य स सर्वांगः विराडित्यर्थः १६ सर्वभावनो विश्वकर्ता १७ हरः हरति सर्वं संहर्तीति हरः हरतेः पचाद्यच् १८ हरिणाक्षः मृगनेत्रः १९ सर्वाणिभूतानि हरतीति सर्वभूतहरः हरतेरनुद्यमने नित्यच् २० ॥ प्रभः प्रकर्षेण भवते प्राप्नोति विश्वं भोग्यत्वेनेति सर्वभोक्ता पूर्ववत् दुः २१ ॥३२॥